

ALANYA

KADİM MEDENİYETLER KALESİ

EDİTÖR

ORHAN KARAOĞLU

VakıfBank Kültür Yayınları: 0218
Tarih: 058

ALANYA
KADİM MEDENİYETLER KALESİ

EDİTÖR
DR. ORHAN KARAOĞLU

Proje Editörü
Ömer Uzunagaç

Kapak Görseli
Pîri Reis'in Alanya haritası
(Antalya Olgunlaşma Enstitüsü tarafından
minyatürleştirilmiştir.)

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Bilge Güceyir

Son Okuma
Ali Kılıç

VakıfBank Kültür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2023

ISBN 978-625-6385-27-6

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı
İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul / Türkiye
Tel: +90 444 62 18
Sertifika No: 71320

1. Baskı: Nisan 2023

ALANYA
KADİM
MEDENİYETLER
KALESİ

EDİTÖR
ORHAN KARAOĞLU

ORHAN KARAOĞLU

Alanyalıdır. İlk ve ortaöğretimini Alanya'da tamamlamıştır. Üniversite eğitimine Ankara'da devam etmiştir. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisansını "1998 Adana Mutabakatından Arap Baharına Türkiye-Suriye İlişkileri" tezini yazarak tamamlamıştır. Doktorasını Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Şiiliğin İran Dış Politikasına Etkileri" isimli tez çalışması ile bitirmiştir. Cumhurbaşkanlığında Uluslararası İlişkiler uzmanı olarak görev yapmaktadır. İlgi alanları ve çalışma konuları arasında Jeopolitik, Ortadoğu tarihi, Türk dış politikası, etnik, dini, mezhepsel kimlikler, Şiilik, İran dış politikası gibi konular bulunmaktadır. *Teopower Olarak Şiilik ve İran Dış Politikası* (2021) ve *Jeopolitiği Anlamak: Uluslararası Politikalar Yazısı* (2022) adlı iki kitabı yayımlanmıştır. Ayrıca *Uluslararası İlişkiler Tahlilleri* (2019), *Uluslararası İlişkiler Tahlilleri 2* (2020), *İran: Bir Ülkenin Akademik Anatomisi* (2022) ve *İsrail: Bir Ülkenin Akademik Anatomisi* (2023) kitaplarının editörlüğünü yapmıştır. Çeşitli mecralarda makale ve analizleri yayımlanmıştır. İngilizce ve Farsça bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Giriş 11

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH

Paleolitik Dönem'den Roma Dönemi'nin Sonuna Kadar Kısa Alanya Tarihi 17

Murat Turgut

Syedra Antik Kenti Tarihi ve Araştırmaları 41

H. Ertuğ Ergürer ve Hatice Ergürer

Antik Çağ'dan Selçuklu Kadim Şehrine Dönüşen "Alanya" 59

Zehra Işık

Fetihle Gelen Evlilik: Alaiyye'nin Alınması ve Alaeddin Keykubad'ın Huand (Mahperi) Hatun ile Evliliği 65

Mehibe Şahbaz

Osmanlı Yönetiminde Alanya'nın İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1471-1923) 85

Selim Hilmi Özkan

II. Selim Devrinde Alanya 111

Mehmet Akif Erdoğan

16. Yüzyılda Alanya Yörükleri 121

Davut Şahbaz

Cumhuriyet Döneminde Alanya (1923-2020) 141

Ali Rıza Gönüllü

İKİNCİ BÖLÜM
KÜLTÜR VE MEDENİYET

Alanya'nın Kültürel Miras Açısından Önemi Şehnaz Eraslan	177
Alanya'da Turizm: Dünü, Bugünü ve Geleceği Aydın Çevirgen	197
Alanya'nın Dünyaya Açılan Yüzü: Yerleşik Yabancılar ve Alanya Yabancılar Meclisi Orhan Karaoğlu	225
Şehir Diplomasisi ve Kardeş Şehirler: Alanya Örneği Burak Başkan	247
Yörük Kültürünün Alanya Gelenek ve Göreneklerine Etkileri Özlem Ünalın	263
Alanya Mutfak Kültürü Oğuz Nebioğlu ve Samet Ak	287
Alanya Yöresinde İpek ve İpek Böcekçiliği Kültürü Üzerine Bir İnceleme Mahmut Davulcu	309
Geçmişten Günümüze Alanya Ekonomisi Harun Uçak	339
Alanya (Antalya) İlçesi Ağızlarında Bitki Adlarıyla İlgili Söz Varlığı Serdar Bulut	361

EKLER

Ek 1: Cumhurbaşkanlığı Arşivlerinde Alanya	409
Ek 2: İbrahim Hakkı Konyalı Alanya Tarihini Nasıl Yazdı	459
Ek 3: Hacı Mehmet Ve Hacımehmetli Köyünün Hikâyesi	465

HAŞİM YETKİN'E ARMAĞAN

Ek 4	481
Ek 5	485
Ek 6	489

*Çanakkale ve İstiklal Savaşı Gazisi Büyük Dedem Hasan Karaoğlu'na ve
1912 yılında Balkan Savaşı sırasında Çatalca'da şehit edilen 86. Alay'a
mensup 657 Alaiyeli askere ithaf olunur...*

GİRİŞ

Alanya; Kuzeyinde Toros Dağları, Güneyinde Akdeniz'in bulunduğu küçük bir yarımada üzerinde kurulmuştur. 2500 yıldır kesintisiz hayatın sürdüğü bir şehir olan Alanya, Buhara'dan Horasan'dan Ahlat'tan yola çıkan Türklerin tarihe kayıt düştükleri en önemli şehirlerden birisidir.

Alaatin Keykubat'ın adıyla anılan Alaiye yani Alanya, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Uzmanların Alanya tarihi kalıntıları üzerine yaptığı çalışmalar, şehrin tarihinin MÖ 17.000 yılına kadar uzandığını göstermektedir. Antik Çağ'da Pamfilya ve Klikya arasındaki çizgide yer aldığı için bazen Pamfilya bazen de Klikya olarak anılmıştır ve bilinen ilk adı Korekesium'dur. Bizans Dönemi'nde Kolonoros adını alan şehir, 13. yy'da Alaaddin Keykubat'ın fethiyle Alaiye adını almıştır. 1935 yılında kenti ziyaret eden Gazi Mustafa Kemal Atatürk ise şehre Alanya adını vermiştir.

Alanya, birçok tarihi eserde kayıtlara geçmiştir. Ünlü Antik Çağ yazarı Strabon, Piri Reis, Seyyep, İbn Batuta, Evliya Çelebi, ve bölgeyi gezen seyyahlar eserlerinde Alanya'da bahsetmektedir. Özellikle Dünya deniz ticareti için Alanya'nın jeopolitik önemi metinlerde sıkça dile getirilmiştir. 13. yüzyılda yaşamış, 13. yüzyıl boyunca da Anadolu Selçuklu Devleti tarihi birincil kaynak yazarı olmuş İranlı tarihçi İbn Bîbî, Alanya için "Deniz kenarında bir şehir var, oranın kışı insana mutluluk veren bahar gibidir." demiştir. Yine İbn Bîbî Alaatin Keykubat'a gelen elçile-

rin Alanya'ya gelişlerinde karşılaştıkları manzarayı şöyle anlatmaktadır:

“Toprağı mis kokan bir düzlük gördüler, lale ve kırmızı güller oraya hâkim olmuştu.”

“Her taraf boydan boya Çin ipeği gibiydi. Hiç kimse öyle bir yere yer diyemezdi.”

“Suları gül suyuna benziyordu. Ağaçlar dallarına kına yakmışlardı.”

“Uzaktan deniz, yakından ise huriler gibi süslenmiş bir dağ görünüyordu.”

Falih Rıfki Atay da “Türk Milleti'nin kurtuluşunun en iyi Afyon Kalesi'nden seyredildiğini yazmıştım. Devletin kuruluşunu görmek için Ankara Kalesi'ne çıkacaksınız. Alanya Kalesi'nden ise Türk Anadolu'nun güzel talihi, engin ve ebedî görünüyor.” demiştir ve eklemiştir: “Alanya'yı görmeden ölmemeli!” İlber Ortaylı hocamız da Türkiye'de mutlaka görülmesi gereken 20 tarihi eser arasında Alanya Kalesi'ni de saymıştır.

Türkiye'de uluslararası alanda turizm faaliyetlerinin başladığı ilk kent olan Alanya, dünyaca ünlü bir turizm başkenti haline gelmiştir. Fakat Alanya sadece turizm faaliyetlerinden ibaret bir şehir değildir. Zengin tarihi ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bu kentin tarihi zenginliğine yeterince ilgi gösterilmediği ya da tarihi geçmişinin iyi bilinmediği görülmektedir. Bu bağlamda Alanya'nın kadim geçmişine bu eserde elimizden geldiğince yer vermeye çalıştık ve Alanya'nın salt bir turizm cenneti olmadığını bilimsel olarak anlatma çabası içerisine girdik. Bununla birlikte güncel konulara da kitapta yer vermeye özen gösterdik. Makalelerin her biri uzman akademisyenler tarafından bilimsel bir şekilde Alanya'nın tarihi ve kültürel özelliklerini sunma hedefiyle, titizlikle hazırlanmıştır. Cumhuriyetimizin 100. yılı ve Alanya'nın Selçuklular tarafından fethedilmesinin 802. yılında

böyle bir eseri hazırlamak ve tarihe not düşmek istedik. Kitabın sonunda ek olarak Cumhurbaşkanlığı arşivlerinden derlediğimiz daha önce hiç yayınlanmamış tarihi belgeleri de ekledik.

Alanya'nın önemli bir değeri olan Haşim Yetkin hocamıza böyle bir eseri armağan ederek Alanya ile ilgili yaptığı çalışmaları nedeniyle şükranlarımızı sunmak istedik. Bu kitaba katkı veren değerli hocalarımızın her birine emekleri için teşekkür ederim. Son olarak *Hürriyet* gazetesinin Alanyalı Yazı İşleri Müdürü Arif Dizdaroğlu'na katkıları nedeniyle ve bu eseri basılmaya değer görerek bize kapılarını açan VakıfBank Kültür Yayınları'na ve değerli çalışanlarına da ayrıca teşekkürü borç bilirim.

Faydalı olması dileğiyle...

Dr. Orhan Karaoğlu
Ankara 2023

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH

PALEOLİTİK DÖNEM'DEN ROMA DÖNEMİ'NİN SONUNA KADAR KISA ALANYA TARİHİ

MURAT TURGUT*

GİRİŞ

Tarihin erken dönemlerinden itibaren Alanya ve çevresi binlerce yıl insanlığa ve medeniyetlere ev sahipliği yapan bir yaşam alanı olmuştur. Tarihi kent ve özellikle Hellenistik Dönem'den itibaren kullanıldığı bilinen kalesi, yarımada bulunan dik kayalık üzerine kurulmuştur. Bu durum bölgedeki toplumlar için istilacılara ve korsanlara karşı büyük bir avantaj sağlamıştır. Coğrafyanın sağlamış olduğu bu avantaj sayesinde Alanya ve çevresine hakim olan devlet ve medeniyetler uzun süre varlıklarını sürdürebilmişlerdir.

Alanya'nın coğrafi yapısında tarihi süreç içerisinde çeşitli değişikliklerin yaşandığı tespit edilmiştir. Bu değişikliklerin en önemlilerinden birisine MS 450 yılında Ege adalarında yaşanan tektonik hareketlerin sebep olduğu söylenebilir. Bu tektonik hareketle Alanya'nın batısında yer alan kıyıların 1.3 metre, doğusunda yer alan kıyılarının ise 1.8 metre civarında yükseldiği belirtilmiştir (Fouchae, Sibella & Dalongeville, 2005, s. 87.; Kulletat & Kayan, 1983, s. 87). Bölgenin yapı kalıntılarından hareketle günümüzdeki durumuna Selçuklu Dönemi'nden ve fazla bir değişikliğe uğramadan ulaştığı söylenebilir.

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, mturgut@selcuk.edu.tr

Bölge, tarihi önemini sahip olduğu limanlardan almıştır. Tarih boyunca Alanya ve yakın çevresi önemli limanlarıyla tanınmıştır. Doğu-Batı yönündeki ulaşımın denize dökülen akarsular tarafından sık sık kesilmesi nedeniyle deniz yolunun önemi bir kat daha artmıştır. Bundan dolayı bölgenin eski çağlardan itibaren Akdeniz'in en önemli liman kentlerinden biri olduğu düşünülebilir.

TARİH ÖNCESİ DÖNEMDE ALANYA (HİTİT DÖNEMİ'NE KADAR)

Alanya ve çevresi, sahip olduğu ılıman iklimden dolayı erken dönemlerden itibaren insanların yaşamayı tercih ettiği bölgelerden biri olmuştur. Bölgedeki ilk insan yerleşiminin hangi tarihten itibaren başladığı kesin bir şekilde bilinmemektedir. Kent merkezine yaklaşık olarak 12 km uzaklıkta bulunan Kadıni Mağarası, Üst Paleolitik Döneme (günümüzden 22000 yıl önce) tarihlenmektedir. Burada gerçekleştirilen çalışmalarda fosilleşmiş durumdaki insan kemiği parçalarıyla mikrolit aletler tespit edilmiştir. Mağaranın ağız kısmından 400 metre uzaklıktaki alanda ise toplam 46 iskeletin bulunduğu bir mezarlık alanı görülmüştür. Buradaki kadın iskeletlerinin kafataslarında, alın hizalarından tek bandajla sıkma işleminin uygulandığı belirlenmiştir (Demir & Türkmen, 2019 s. 139-142.; Güleç, Kuhn, Sevim & Pehlevan, 1998, s. 250.). Mağara içerisinde gerçekleştirilen çalışmalarda çakmaktaşıdan yapılmış aletler, kemik iğneler, basık yuvarlak şekle sahip üzeri kalkerle kaplanmış bir ağırşak da bulunmuştur (Demir & Türkmen, 2019, s. 142). Üzeri kalker kaplı maden devirlerine tarihlenebilecek bir ağırşakın bulunması, mağaranın Paleolitik Dönem'den sonra da kullanımına devam edildiğini göstermektedir.

Paleolitik Dönem'den sonra Alanya ve çevresinde yerleşim izleri azalmaktadır. Bu dönemden sonraki Mezolitik, Neolitik ve hatta Kalkolitik dönem yerleşimlerinin varlığı kesin bir şekilde bilinmemektedir.

Bölgenin Kalkolitik Dönem'e ait yerleşim izleri gene Kadıni Mağarası ve çevresinden gelmektedir. Burada yapılan çalışmalarda el yapımı siyah ya da kırmızı Kalkolitik Dönem keramik örnekleri görülmüştür (Toksöz, 1959, s. 5, 6., Demir & Türkmen, 2019, s. 142).

MÖ III. binyıla gelindiğinde ise Alanya ve çevresinin Luvililerin hakimiyetinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu dönemde Anadolu'da henüz yazı kullanılmadığı için bölge hakkında kesin tarihi bilgiler üretilememektedir.

Alanya ve çevresinin tarih öncesi dönemleriyle ilgili az bilgi bulunmasının sebebi kesin bir şekilde bilinmemektedir. Bu durumun sebebi Çınaroğlu tarafından Alanya'nın korsan yatağı olmasına bağlanmıştır (Çınaroğlu, 1996, s. 27). Bunun yanında arkeolojik yüzey araştırmalarının diğer bölgelere oranla daha az yapılması ve bölgenin Hellenistik Dönem'den itibaren yoğun yerleşim görmesinden dolayı erken dönem katmanlarının tespit edilememiş olması da düşünülebilir.

ASSUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİNDE ALANYA

Günümüzden 4000 yıl önce MÖ II. binyıla geldiği zaman Anadolu'da Assur Ticaret Kolonileri Dönemi adı verilen bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde Mezopotamyalı tüccarlar Anadolu'ya gelerek Kaneş (Kayseri / Kültepe) merkezli ticaret organizasyonu oluşturmuşlardır. Mezopotamya'dan gelen bu tüccarlarla Anadolu insanı sadece ticaret yapmamış aynı zamanda onlardan ya-

zıyı da öğrenmişlerdir. Böylece Anadolu'da yazının kullanılmaya başlanmasıyla Anadolu da tarihi dönemlere girmiştir.

Alanya ve çevresinde bu döneme ait arkeolojik malzeme buluntusu az olmuştur. Arkeolojik buluntuların az olması bölgenin bu dönemde iskan edilmediği anlamına gelmemelidir. Bölge çevresinde yer alan *-ssos*, *-ss*, *-nt*, *-nd* takılı yer isimlerinin MÖ II. binyıl hatta MÖ III. binyıldan itibaren kullanıldıkları düşünülmektedir (Özkan, 2004, s. 116). Bu durum bölgede bu dönemde insanların yaşadıklarını göstermesi açısından önemlidir.

HİTİTLER DÖNEMİNDE ALANYA

Hititler MÖ II. binyılda Anadolu'da Hattuša (Çorum / Boğazkale) merkezli kurulmuş Anadolu'nun ilk merkezi krallığı ya da imparatorluğu olarak değerlendirilebilecek bir devlettir. Hititler hakim oldukları toprakları *Yukarı Ülke* ve *Aşağı Ülke* olarak isimlendirmişlerdir. Bu ayrımı gerçekleştirirken sınır olarak Kızılırmak Nehri'ni kullanmışlardır. Bu nehrin kuzey tarafına *Yukarı Ülke*, güney tarafına ise *Aşağı Ülke* ismini vermişlerdir. Bundan dolayı Alanya'nın *Aşağı Ülke* toprakları içerisinde bulunduğu söylenebilir. İmparatorluk döneminde ise Tarhuntašša' toprakları içerisinde yer almıştır (Hrt. 1).

Alanya'nın Hitit topraklarına dahil olması büyük ihtimalle MÖ 1650'li yıllardan sonra gerçekleşmiştir. Hitit krallarından Telepinu'ya ait olan fermanda, kendisinden önce kral olan Tabarna(?) ve I. Murşili'nin Anadolu'nun güneyine ilerlediğini ve deni-

1. Tarhuntašša, Luvilerin Fırtına Tanrısı Tarhunt'un evi toprakları anlamına gelmektedir. Tarhuntašša'nın merkezi, sınırları tam olarak bilinmemektedir. Tarhuntašša'nın sınırları hakkında detaylı bilgi için bkz. Turgut, 2015, s. 339, 340.